

ca, a postoje i indicije da konstrukcija uzora u središnjoj i istočnoj Europi počiva na uskoj svezi između crkvenih i ratnih uloga, svetosti i janaštva. Šteta je što Cuisenier to nije istražio, a raspolagao je golemim izvornim materijalom o rumunjskim mitovima.

Samo je po sebi razumljivo da ove pripomene nimalo ne umanjuju vrijednost ovoga važnog djela.

Antun Petak

Igor Mikecin

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Stanko Bašić

Era vodenjaka – izazov za kršćanstvo

Zagreb, Teovizija, 2001, 124 str.

Bašić je u ovoj knjizi objedinio tekstove što ih je o fenomenu *New-age* sukcesivno objavio tijekom 2000. godine u dnevniku *Slobodna Dalmacija*. Motiviran važnošću *New-age-a* brzinu i intenzitet čijega širenja znanost u Hrvatskoj adekvatno ne prati, autor pojavu obrađuje publicistički i popularno, pa knjigu tako valja i motriti.

Bašić *New-age* definira u užem i u širem značenju. Uže značenje odnosi se na aktualnu pojavu vezanu uz mijenu astrološke epohe, odnosno prijelaz iz ere Riba u eru Vodenjaka. U tom smislu *new-age* je za autora ukupnost učenja i tehnika (okultizam, ezoterija, magija, astrologija, teozofija, antropozofija, novi religiozni pokreti nastali nakon sloma projekta »djece cvijeća« od Scientološke do Sotonističke crkve) koje pojedince dovode u drugačije stanje svijesti. U širem značenju *New-age* je »jedan neprekinuti tijek ljudske misli koji je tekao paralelno s glavnim tijekom često ušutkavan, napadan, proglašavan subverzivnim«. Bašić *New-age* također povezuje sa »starim snom o zlatnom dobu«, vječnim snom o boljem i pravednijem svijetu. Ovi su projekti u dvadesetom stoljeću bili operacionalizirani na razini društvenog ili kolektivnog ideologijama fašizma i komunizma koji su doživjeli neuspjeh, pa se danas san kao projekt operacionalizira na razini individualnoga (promjene svijesti).

New-age autor vidi i kao novu znanstvenu paradigmu utemeljenu na Einsteinovoj teoriji relativnosti i kvantnoj fizici, teorijama koje u krajnjoj instanci povezuju zna-

nost i mistiku, te svijet više ne vide u kategorijama čvrstih, apsolutnih i trajnih, nego relativnih, »treperećih« odnosa.

Bez obzira na česta ponavljanja tema i nepreglednu strukturiranost cjeline, u knjizi se prepoznaje misao vodilja, a to je opredjeljenje za šire značenje spomenute definicije. New-age, dakle, nije nešto sasvim ili nije uopće nešto novo. To je tendencija koja se raspoznaje još iz razdoblja nastanka kršćanstva. Uspoređujući New-age s ranim kršćanstvom autor prepoznaje onda, kao i danas dvije značajke. Prva je suprotstavljenost dominantnoj (državnoj i institucionaliziranoj) religiji, a druga je istaknuti individualizam koji crpi snagu u emociji ljubavi.

Specifičnost stanja svijesti u antičkom Rimu Bašić vidi u oživljavanju Pitagorine i stoičke filozofije. On misli prije svega na učenje o reinkarnaciji (ideji da je čovjekova duša božanska iskra koja prelazi iz jednog tijela u drugo) i na učenje o »brojevima kao ključevima razumijevanja odnosa čovjeka i kosmosa«. Tome treba pridodati i obrede koji se pripisuju Pitagorinoj školi: disciplinu čistoće, vegetarijanstvo, šutnju i kritičko preispitivanje sebe. U vrijeme nastanka kršćanstva u antičkom Rimu, kao i danas, cvjetale su sekte i kultovi, jačao je interes za tehnike iscjeljivanja, razvijanje osobnih sposobnosti izmijenjenog stanja svijesti, magiju. Očekivalo se da će svanuti novo zlatno doba kao što se danas govori o novoj kozmičkoj eri Vodenjaka. I tada je, kao i danas, jačao kozmopolitizam, a slabile su tradicionalne, prije svega obiteljske veze. Autor spominje i Marka Aurelija, poklonika stoicizma. Po Aurelijevom učenju svemirom upravlja jedna vrhovna sila (Zeus, priroda, sudbina) koja prožima sve što postoji, pa dakako i čovjeka. Šifre te kozmičke sile stoici traže u brojevima, planetima, zvijezdama, metalima, vatri, vodi, kostima, krvi. Ova teza vrlo je slična tezi New-agea o čovjeku kao energetskom kanalu kroz koji struji kozmička energija.

New-age kao tendencija opet oživljava u razdoblju renesanse. Nasuprot srednjovjekovnom idealu monaha - čovjeka koji potiskuje tjelesnost, nastaje ideal čovjeka renesanse koji je univerzalan, te koji cijeni svoju prirodu i svoje tijelo. Nasuprot vjerskim dogmama srednjeg vijeka renesansa obnavlja interes za rimsku i grčku civilizaciju (filozofiju, umjetnost, mitologiju, astrologiju, numerologiju), što znači da obnavlja ideju o vezi mikrokosmosa i makrokosmosa. Ponovo se javlja ideja da je čovjek božansko biće, kao i ideja da je čovjek ono što zamišlja da jest (Paracelsus). Ističu se potencijali pojedinca, mogućnosti rada na sebi, tehnike iscjeljivanja. Bašić spominje i Giordana Bruna koji teži obnavljanju egipatske mitologije također u funkciji eksplikacije veze mikrokosmosa i makrokosmosa. Ideju da je čovjek mikrokosmos odnosno da u sebi nosi božanski duh povezuje s idejom univerzuma kao živog bića.

U daljem tekstu Bašić spominje još Rozenkrojcere (17. st.), Masone (16. st.) Ružokrižare (17. i 18. st.), tj. tajna društva koja prakticiraju okultne i magijske prakse, alkemiju, spiritizam. Zatim spominje teozofsko društvo i njegovog predstavnika Rudolfa Steinera (osnivač antropozofije, inače okultist i mistik, rođen u Donjem Kraljevcu u Medimurju) koji insistira na vezi znanosti i mistike, kao i na vezi tradicije Istoka i Zapada.

Raspravu o New-ageu Stanko Bašić završava isticanjem njegovih bitnih značajki:

Individualizam zasnovan na imperativu: »Ako ne mogu promijeniti svijet mogu pokušati promijeniti sebe.« To upućuje na etiku veće slobode: »Ja biram, ja odlučujem, a ne netko izvan mene!« Ovaj je imperativ svakako u vezi s kompromitacijom velikih kolektivnih projekata zasnovanih na viziji općeg dobra (socijalnog, nacionalnog) koji su se pokazali neuspješnima.

Druga bitna značajka New-agea je oslobađanje od tradicionalnih institucija (crkve, države, nacije, obitelji) koje iziskuju jedinstvo pojedinca i institucija, a zapravo sputavaju i ograničavaju.

Jedinstvo kao treća značajka New-agea ne uspostavlja se s institucijama i grupama, već s prirodom i kosmosom, pa se pojedinac osjeća kao dio prirode (oduhovljen i božanski).

Prethodno se postiže tehnikama iscjeljenja (meditacije, reiki i drugo) i praksama pročišćenja (vegetarijanstvo na primjer).

Peta značajka New-agea je nastojanje da se nasuprot dominantnoj kulturi razuma njeguje kultura srca, to jest snaži se energija četvrte čakre, negativne misli se transformiraju u pozitivne, suprotnosti se prevladavaju sličnostima.

New-age pretpostavlja i sasvim drugačiji odnos prema zemlji i prirodi od prethodnog. Zemlja se doživljava kao Velika Majka, postaje važna briga o prirodi i briga o prirodi čovjeka (tijelu, prehrani).

Za razumijevanje New-agea važno je prepoznavanje specifičnog vremena i prostora. Unutar New-age koncepta vrijeme se ne motri kao linearno, već kao cikličko to jest kao vrijeme astroloških era. Astrološku eru Ribe (obilježenu ratovima, sukobima, nemirom, idealom žrtve, te nejedinstvom čovjeka i prirode), zamjenjuje era Vodenjaka (obilježena mirom, jednakošću svih ljudi, te idealom života shvaćenog kao davanje i kao žudnja). Prostor New-agea za razliku od prethodnih granicama i nacijama podijeljenih prostora je globalni prostor, pa se New-age može shvatiti i kao globalizacija na duhovnoj razini, proces koji ima drugačije predznake od dehumanizirajuće ekonomske globalizacije. Dok ekonomska globalizacija znači preživljavanje najjačih, rat svih protiv sviju, što konkretno rezultira činjenicom da svaki drugi stanovnik svijeta preživljava s do dva dolara dnevno, odnose koji se mogu prezentirati piramidom na čijem je vrhu 15% bogatih, dok su preostali 85% siromašni, duhovna globalizacija znači univerzalnost koja tolerira razlike. U tom kontekstu Bašić spominje govor Vaclava Havela na skupu MMF i Svjetske banke u Pragu kojim zagovara stvaranje »temelja nove civilizacije« uz ocjenu da je »demokracija važnija od granica«.

Pa ipak, i ta duhovna globalizacija, koja ne poništava nego subsumira razne partikularne (a u osnovi totalitarne) prezentacije duhovnosti izaziva strah i sumnju.

Odatle i naziv knjizi: New-age izazov za kršćanstvo. Kada se autor knjige pita »Najlakše je široko rasprostranjenu pojavu etiketirati kao sotonizam ili kao masonsku zavjeru, ali što se tim etiketama dobiva?« čini to kao i mnogi drugi tzv. obični ljudi prestrašeni pred fenomenom novog. No pitanje »tko danas na svjetskoj razini pretendira da bude baštinikom i praktičkim predvodnikom duhovnosti u svijetu?« pokazuje nadmetanje na razini duhovnosti ili borbu za moć. Ovo pitanje dakako implicira interesne sukobe duhovnih moćnika koji širenjem ili opadanjem svog utjecaja tu moć osvajaju ili gube. To također pretpostavlja institucionaliziranu mrežu kršćanstva i drugih velikih monoteističkih religija, no i novu mrežu New-age institucija koja se globalno širi, ne mačem, nego efikasnošću svojih iscjeliteljskih tehnika. Riječ je o sukobu institucionalnih interesa i sukobu duhovne moći. Nije li u ovom trenutku suprotstavljenost jednog duhovnog partikulariteta (Kršćanstva) drugom (Islam) ekonomski i politički utemeljena istovremeno i suprotnost totalitarizirajućih duhovnih koncepata? I nije li ta suprotstavljenost dovedena pod znak pitanja globalnom mirovnim inicijativom organiziranom u nizu država širom svijeta. Te inicijative dakako iniciraju nevladine udruge promicateljice koncepta New-agea.

Autorovu ocjenu o »brzini i intenzitetu širenja« New-age tendencija u Hrvatskoj, mreži organizacija i akcija kao i ocjenu da je ta literatura u nas ne samo na visokoj cijeni, već da je ona jedina koja se kupuje, valjalo bi empirijski potkrijepiti. Prazninu znanstvenog i istraživačkog interesa za New-age (uz rijetke izuzetke Blaženke Despot i Stanka Jambreka na primjer) nadopunjuje publicistika koja je ponekad nesistematična i površna, iz znanstvenog motrišta »lagana«, ali ažurna, znatiželjna i konceptualno smjela, te stoga na svoj način vrijedna.

Jasenska Kodrnja

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, Hrvatska

Ulrich Beck

Pronalaženje političkoga: prilog teoriji refleksivne modernizacije

Zagreb, Naklada Jesenski i Turk, 2001., 278 str., Biblioteka Politička teorija

---

U izvorniku objavljena 1993. godine, ova nacrtana studija predstavlja okosnicu na izgled potpuno a zapravo tek djelomično novoga teorijskog pravca njemačkog modernista, Ulricha Becka, profesora sociologije na Sveučilištu u Münchenu. Nai-